

6. Amfibieën en reptielen

DIRK BAUWENS

Amfibieën en reptielen zijn twee groepen gewervelde dieren die duidelijk verschillen in een groot aantal kenmerken, zodat ze enigszins onterecht vaak in één adem worden genoemd. Aangezien het aantal inheemse soorten erg gering is en ze door dezelfde organisaties en personen worden bestudeerd, worden ze hier samen behandeld.

Gegevens over de verspreiding in Vlaanderen worden vooral verzameld door de werkgroep HYLEA (De Wielewaal Natuurvereniging v.z.w.) en de Amfibieën en Reptielenwerkgroep van LIKONA. Deze gegevens worden gecentraliseerd en onder de vorm van een digitaal bestand beheerd door het Instituut voor Natuurbehoud. Dat bestand bevat momenteel ongeveer 17.000 gegevens. Een overzicht van de gekende verspreiding op basis van gegevens verzameld vanaf 1975 wordt gegeven door BAUWENS & CLAUS (1996). Gegevens over de verspreiding vóór 1975 worden getoond in PARENT (1984, 1997).

Soortenaantal en veranderingen in status - Vlaanderen

In Vlaanderen worden 14 soorten amfibieën (het Groene kikker-"synklepton", dat uit drie nauwverwante soorten bestaat, wordt hier beschouwd als één soort) en vijf soorten reptielen als inheems beschouwd. Van beide groepen is één soort uitgestorven tijdens de tweede helft van deze eeuw. Zes andere soorten (vier amfibieën en twee reptielen) vertonen een duidelijke afname in de grootte van het verspreidingsgebied en werden in één van de Rode-Lijstcategorieën opgenomen (Tabel 6.1, bijlage 3 en Figuur 6.1). Slechts vijf soorten zijn "Momenteel niet bedreigd" (BAUWENS & CLAUS 1996).

Soortenaantal en veranderingen in status - Ecoregio's

Uit Tabel 6.1 blijkt duidelijk dat de Kempen en de Leemstreek zowel voor het aantal soorten als het aantal Rode-Lijstsoorten de belangrijkste ecoregio's zijn.

Duinen en Polders

In beide regio's worden slechts een gering aantal soorten amfibieën en reptielen gevonden. Aan de Oostkust, op de grens van Duinen en Polders, handhaaft zich één van de schaarse Vlaamse populaties van de Boomkikker.

Vlaamse Zand- en Zandleemstreek

Deze regio herbergt verspreide populaties van enkele

"Zeldzame" soorten (Rugstreeppad, Kamsalamander, Vinpootsalamander, Hazelworm en Levendbarende hagedis). Nabij de grens met de Leemstreek is er een populatie van de Vuursalamander.

Leemstreek

In deze regio bevinden zich (vrijwel) alle vindplaatsen van de Vroedmeesterpad en de Vuursalamander. Ook de Geelbuikvuurpad, die inmiddels is uitgestorven, werd uitsluitend in deze ecoregio (Voerstreek) aangetroffen. Daarnaast zijn er enkele populaties van de Gladde slang.

Kempen

In de Kempen bevinden zich alle vindplaatsen van de Adder, Knoflookpad, Heikikker en een geïntroduceerde populatie van de Ringslang. Voorts vindt men hier ook de meeste populaties van de Boomkikker, Gladde slang en alle zeldzame soorten.

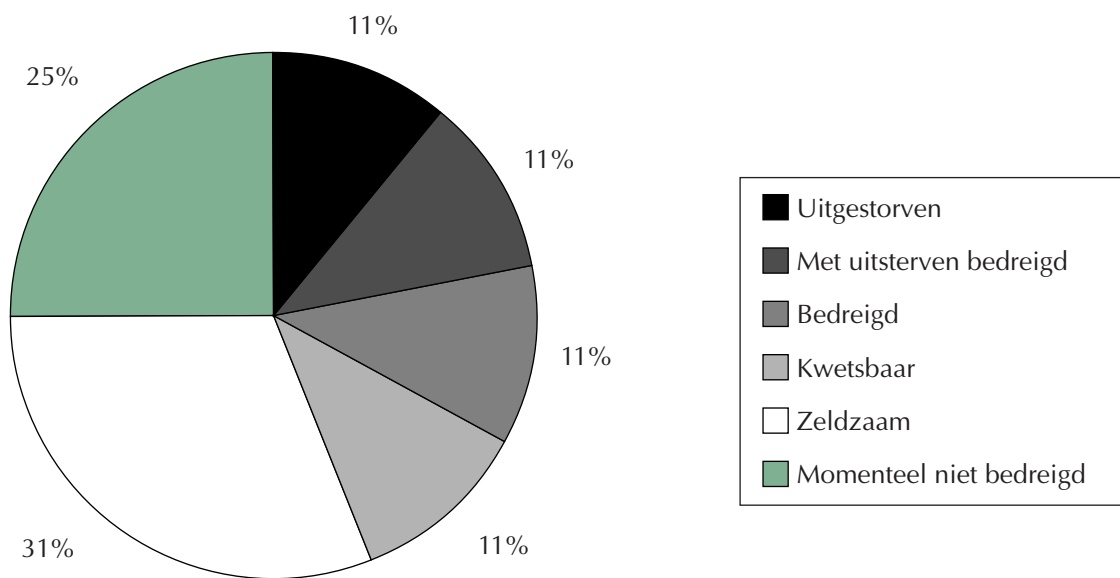
Biodiversiteits- en Rode-Lijstsoorten hot spots Vlaanderen

De meest opvallende concentraties van soortenrijke uurhokken vindt men in de Kempen (Figuur 6.2). Minder dichte concentraties van uurhokken met een groot aantal soorten amfibieën en reptielen vindt men in en nabij de vallei van de boven-Schelde, de grotere boscomplexen van het Brabantse heuvelland (Hallerbos, Meerdaalwoud, Rodebos), de vallei van de Demer en de Voerstreek.

Biodiversiteits hot spots wijzen op de aanwezigheid van gebieden met een opvallend groot aantal soorten amfibieën en reptielen en/of op de nabije aanwezigheid van diverse terreinen die elk enkele karakteristieke soorten herbergen. In beide gevallen zijn het gebieden die, vanuit het oogpunt van het behoud van de herpetofauna, een speciale aandacht verdienen.

Er zijn in Vlaanderen weinig gebieden met opvallende concentraties van rli-soorten (Figuur 6.3): slechts 32 hokken herbergen twee of drie rli-soorten. Deze spreiding is vooral een gevolg van verschillen in habitatkeuze tussen de Rode-Lijstsoorten. Vuursalamander en Vroedmeesterpad worden vrijwel uitsluitend aangetroffen in de Leemstreek, terwijl de verspreiding van Adder, Gladde slang, Knoflookpad en Boomkikker zich hoofdzakelijk beperkt tot de Kempen. De Kamsalamander, een doelsoort voor het natuurbehoud in Europese context, komt in Vlaanderen nog tamelijk wijd verspreid voor. De belangrijkste concentraties van uurhokken met 2-3 rli-soorten bevinden zich in de omgeving van Knokke-Heist, in en nabij enkele heide-terreinen in de Antwerpse en Limburgse Kempen (Kalmthoutse heide, Groot Schietveld van Brasschaat, de omgeving van Lille-Beerse, de militaire domeinen van Leopoldsburg en Houthalen-Helchteren, de Mechelse

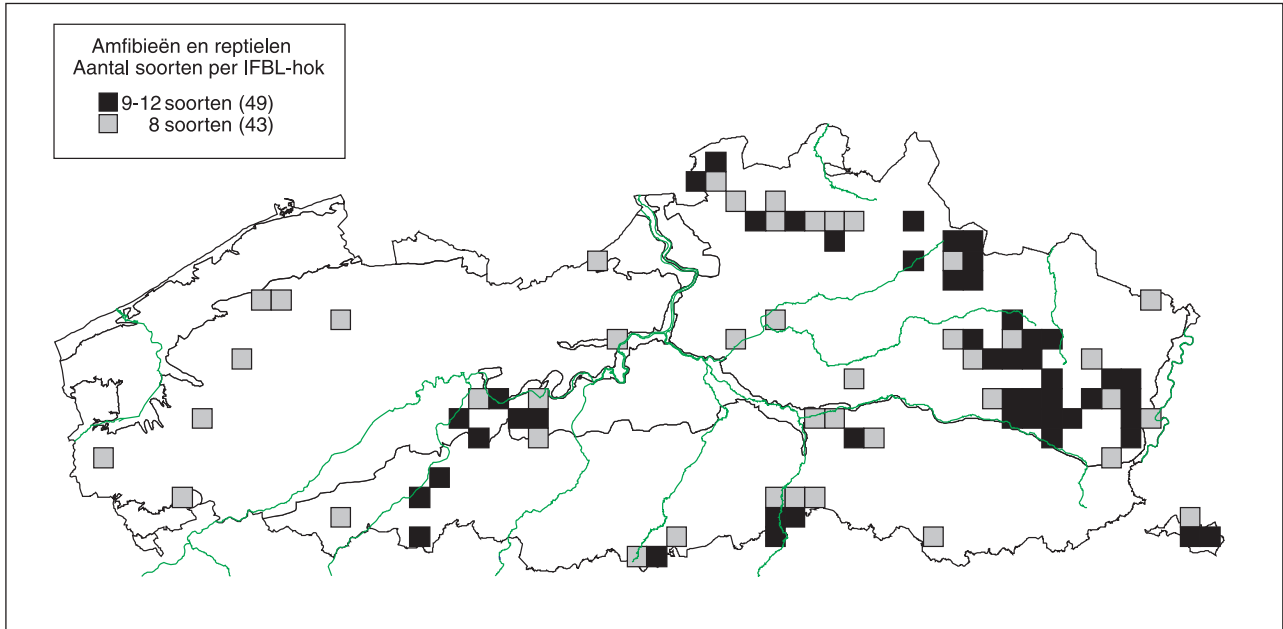

Figuur 6.1: Procentuele verdeling van het aantal soorten amfibieën en reptielen over de verschillende Rode-Lijstcategorieën.

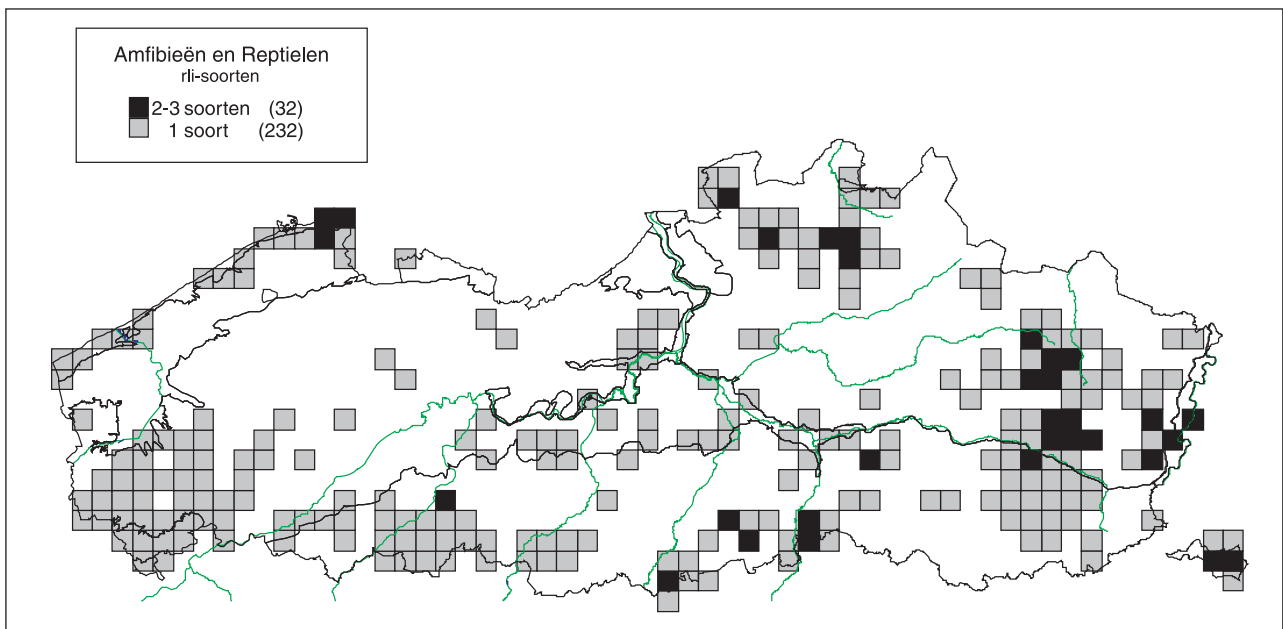
Tabel 6.1: Aantal soorten amfibieën en reptielen per Rode-Lijstcategorie in Vlaanderen en in de vijf ecoregio's.

	Vlaanderen	Duinen	Polders	Zandleem	Leem	Kempen
Uitgestorven	2	-	-	-	1	1
Met uitsterven bedreigd	2	1	1	-	-	2
Bedreigd	2	-	-	-	1	1
Kwetsbaar	2	-	-	1	2	1
Zeldzaam	6	3	3	5	5	6
Momenteel niet bedreigd	5	5	5	5	5	5
Aantal Rode-Lijstsoorten	8	1	1	1	4	5
Totaal aantal soorten	19	9	9	11	14	16

6. Amfibieën en reptielen

Figuur 6.2: Biodiversiteits hot spots van amfibieën en reptielen in Vlaanderen.

Figuur 6.3: Rode-Lijstsoorten hot spots van amfibieën en reptielen in Vlaanderen.

heide, vallei van de Ziepbeek), het vijvergebied Midden-Limburg, de Voerstreek en de grotere boscomplexen in de ecoregio Leemstreek (Hallerbos, Zoniënwood, Meerdaalwoud).

Wettelijke bescherming en soorten van internationaal belang

In Vlaanderen worden alle inheemse amfibieën en reptielen strikt beschermd door de wet op het Natuurbehoud. Enige uitzondering wordt gemaakt voor de Groene kikker en de Bruine kikker die, mits speciale vergunning, in private kweekvijvers mogen worden gevangen en gedood.

Ook de Conventie van Bern verleent een wettelijke beschermingsstatus aan de inheemse soorten. Bijlage II van dit verdrag vermeldt enkele "streng beschermde" soorten, waarvan de volgende voorkomen in Vlaanderen: Vroedmeesterpad, Geelbuikvuurpad, Rugstreppad, Boomkikker, Knoflookpad, Heikikker, Kamsalamander en Gladde slang. Voor deze soorten moeten wetten en voorschriften worden opgesteld die hun bijzondere bescherming en die van hun leefmilieus garanderen. In bijlage III van het verdrag zijn alle andere inheemse soorten amfibieën en reptielen opgenomen. Voor deze soorten moe-

ten eveneens beschermingsmaatregelen worden genomen in de vorm van wetten en voorschriften. Aan deze bijzondere beschermingsmaatregelen wordt in het Vlaamse gewest voldaan door de wet op het Natuurbehoud.

De "Habitatrichtlijn" van de Raad van de Europese gemeenschappen (richtlijn 92/43/EEG) vermeldt in haar bijlage II de Kamsalamander en de Geelbuikvuurpad. De lidstaten moeten speciale beschermingszones aanwijzen voor deze soorten. In bijlage IV worden dier- en plantensoorten vermeld die strikt moeten worden beschermd. Voor de amfibieën en reptielen is deze lijst identiek aan bijlage II van de Conventie van Bern. In bijlage V worden soorten opgesomd waarvoor het onttrekken aan de natuur en de exploitatie aan beheersmaatregelen kunnen worden onderworpen. Hiertoe behoren de Bruine en de Groene kikker.

De wettelijke bescherming van de in Vlaanderen inheemse amfibieën en reptielen is dus goed geregeld. Het betreft echter vooral verbodsbepalingen die enkele directe bedreigingen (doden, vangen, verhandelen) verminderen. Dat blijkt echter onvoldoende om te verhinderen dat enkele soorten al zijn uitgestorven of met uitserven worden bedreigd. Daarnaast is een daadwerkelijke bescherming, aangepast beheer en aanleg of herstel van specifieke leefgebieden dringend gewenst.